

TANPINAR'IN TÜRKÜSÜ, TÜRKÜSÜ TANPINAR'IN

Nail TAN

Sair, hikâyeci, romancı, oyun yazarı, ressam, heykeltıraş, besteci, kısacası tüm sanatçıların eserlerini yaratırken ellerindeki yetenek, dil, hayal gücü ve estetik birikimin yanında; farkında olarak veya olmayarak yararlandıkları, bilinçaltına yerleşmiş önemli, bitmez tükenmez bir kaynakları vardır: Millî kültürün özünü oluşturan halk kültürü, folklor, somut olmayan kültürel miras... Halk kültürünü inceleyen bilim dalına halk bilimi/folklor dendiğini, beş üniversitemizde de bu dalda uzman, bilim insanı yetiştirildiğini biliyoruz. Elbette, her sanatçının halk kültürüne yaklaşımı, bu kültürün ürünlerini kullanım yoğunluğu farklı olacaktır.

Edebiyatımızda halk kültürü/edebiyatı gözesini, deryasını en iyi değerlendiren şair ve yazarlarımız arasında ilk akla gelenler; Hüseyin Rahmi, Halide Edip, Ahmet Rasim, Müsahipzade Celal, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Necati Cumalı, Emine Işın-su, Tarık Buğra, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Cevat Şakir, Nezihe Araz, Orhan Asena, Murathan Mungan, Sait Faik Abasıyanık, Fikret Otyam, Nazım Hikmet, Bedri Rahmi, Fazıl Hüsnü, Cahit Külebi, Ahmet Arif, Abdurrahim Karakoç ve Ahmet Kutsi Tecer'dir denilebilir. Bedri Rahmi (Eyuboğlu), tam bir türkü âşığıdır. “Türküler Dolusu” şiirindeki şu bent birçok şiir severin ezberindedir:

Şairim,

Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası

Ayak seslerinden tanırım.

Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım.

Türkü denilince, herkesin aklına, düşüncesine Bedri Rahmi'nin yanı sıra, değeri ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde anlaşılabilmiş büyük şair, romancı ve edebiyat tarihçisi Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) da gelir, gelmelidir de... Onun türkülere ilgisi, bu ilginin eserlerine yansımaları konusu, bugüne kadar bazı makale ve kitap bölümleri dışında geniş bir inceleme-ye tabi tutulmamıştı. Türkülerle ilgili şu çarpıcı tespit ve teşhisleri birçok makale ve kitapta (Abacı 2000, Bay-

ramoğlu 2007, Erbay 2001, Karaca 2005, Kerman 2010, Kurnaz 2008, Yakıcı 2013 gibi), ana fikri destekleyici unsur olarak kullanılmış, âdeta vecize hâline gelmişti:

“Anadolu'nun romanını yazmak isteyenler, ona mutlaka bu türkülerden gitmelidir.” (*Beş Şehir*: 1969/105)

“Yemen Türküsü ile ona benzer türküler, Anadolu'nun iç romanını yaparlar.” (*Beş Şehir*: 1969/56)

“‘Di gel, di gel, daaaş gel!’ diye atılan çığlıklar bu toprağın üstünde yaşayanların asıl romanını; şartların ve zaruretlerin gerçek yüzünü verirler.” (*Beş Şehir*: 1969/57)

“Çerden çöpten yuva kurdum

Uçurmadım bala ben

beytinin bütün bir hayat destanı olabilmesi için bir an gerçek bir romancı muhayyilesine çarpması yeter.” (*Beş Şehir*: 1969/57)

“Yük vagonlarında isli lambaların altında bir yığın soluk ve yorgun benizli çocuk, birbirine yaslanmışlar, bu ezik, eritilmiş kurşun gibi yarıcı ve yaktığı yerde öyle külçelenen türkülerden birini söylüyorlardı.” (*Beş Şehir*: 1969: 103-104)

“Konya Hapishanesinin kadınlar kısmında yüzünü görmediğim, fakat sesini çok iyi tanıdığım bir kadın vardı. Akşam saatlerinde onun türkü söylemesini âdeta beklerdim. Ve bilhassa isterdim ki ‘Gesi bağlarında bir top gülüm var’ türküsünü söylesin. Bu acayip türkü hiç fark edilmeden yutulan bir avuç zehire benzer.” (*Beş Şehir*: 1969/104)

“Devam etmesi gereken işte bu türküdür... Her şey değişebilir, hatta kendi irademizi değiştiririz. Değişmeyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir.” (*Huzur*: 1972/18)

“Halkımıza ve hayatımıza ne kadar yaklaşırsak, o kadar mesut olacağız. Biz bu türkülerin milletiyiz.” (*Huzur*: 1972/275)

“Sabahleyin Hekimalipaşa Camii taraflarında idim. Kız çocukları türkü ile oyun oynuyorlardı. Tâ fetihten beri belki bu türküler vardı. Bu kız çocukları onları söyleyerek oynuyorlardı. İşte bu türkülerin devam etmesini istiyorum.” (*Huzur*: 1972/320)

“Her ninnide milyonlarca çocuk başı ve rüyası vardır.” (*Huzur*: 1972/18)

Tanpınar’ın eserlerinde musiki konusunu işleyen incelemeler içinde Prof. Dr. Cemal Kurnaz’ın “Tanpınar ve Türküler” makalesi (Kurnaz 2008: 374-380), Halk Edebiyatı Öğretim Görevlisi Nurettin Albayrak’a kapıyı aralamış, bu konuyu enine boyuna, derinliğine genişliğine ele almasını sağlamıştır denilebilir. Bu sayede; *Tanpınar’ın Türküsü/Tanpınar’dan Anadolu’nun Yazılmamış Romanlarına* (İstanbul 2016, 285 s., Kapı Yayınları: 520) adlı büyük emek mahsulü değerli bir kitaba kavuşmuş bulunuyoruz. Prof. Kurnaz’ın şu tespiti de birçok makale ve kitapta dipnotu olarak kullanılmıştır: “Yahya Kemal, ‘Bizim romanlarımız şarkılarımızdır.’ diyor. Tanpınar da türkülerin arkasındaki drama, asıl hikâyeye intikal etmesini bilir. Zira, bizim insanımızın romanı onlarda gizlidir. Konya türkülerinden bahsederken; ‘Anadolu’nun romanını yazmak isteyenler, ona mutlaka bu türkülerden gitmelidir.’ der.” (Kurnaz 2008: 275)

Hâlen 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Öğretim Görevlisi unvanıyla ders veren halk edebiyatı, halk bilimi uzmanı Nurettin Albayrak, yeni kitabında Tanpınar araştır-

malarında farkına vardığı; “Tanpınar-halk türkeleri ilişkisi” inceleme boşluğunu doldurmaya çalışmıştır.

Albayrak, asıl konusuna geçmeden önce, bilimsel araştırma yöntemlerine uygun şekilde, giriş mahiyetinde; *Tanpınar'ın Eserleri ve Eserlerinde Musiki* (I. Bölüm, s. 19-71) ve *Tanpınar'ın Eserlerinde Halk Edebiyatı* (II. Bölüm, s. 73-118) bölümlerinde; temel kavramlar ve kendisinden önceki çalışmalar üzerinde durmuş, bir genel değerlendirme yapmıştır.

Kitabın yayımlanmasına sebep, asıl önemli bölüm; “Dünden Bugüne Halk Türküleri” başlıklı son bölümdür (s. 121-279). Bölümde giriş olarak Tanpınar'ın türkülere verdiği değer, hayatında türkülerin oynadığı rol açıklandıktan sonra, bu tespitlerin, bakış açılarının eserlerine yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda; *Mahur Beste, Huzur, Sahnenin Dışındakiler, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Aydaki Kadın* romanları, *Abdullah Efendi'nin Rüyalari* hikâye kitabı, *Beş Şehir, Edebiyat Dersleri, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Üzerine Makaleler* ile günlük, mektup ve hatıralarında türkülere nasıl değinildiğinin açıklanmasının yanı sıra türkülerin tam metinlerine yer verilmiştir. Hatta bununla yetinilmemiş, eserin sonuna türkülerin notaları da eklenmiştir. Eserin yazılmasındaki en büyük zorluk, türkü metin ve notalarında en doğru veriye ulaşabilmektir.

Albayrak'ın tespitine göre; Tanpınar'ın eserlerinde 40 türküye değinilmekte, yorum getirilmektedir. Kitap, yararlanılan kaynaklar bölümüyle sona ermektedir.

Halk kültürü, edebiyatı alanında araştırma yapmanın yeni Türk edebiyatı, divan edebiyatına göre güçlükleri, sorunları daha fazladır. Kaynaklardaki bilgi çelişkileri, nota ve metin çeşitlemeleri, çoğu zaman araştırmayı zevkli bir yorgunlukla tamamlamaya yol açar. Yazar, bu kitabını hazırlarken Tanpınar'ın bütün eserlerini yeniden okumak zorunda kaldığı gibi, hakkında yazılanları, yapılan incelemeleri, hatta üniversite tezlerini de görmek, değerlendirmek zahmetine katlanmıştır.

Kendisini, Tanpınar Everest'ini sırtlanmayı göze alma cesaretini göstermenin dışında bir başka yönüyle de takdir etmek gerekir. Kitabını yazdıktan sonra, bilgisine güvendiği kişilerin denetiminden geçirmeyi

ihmal etmemiş. “Eksiğimi gediğimi bulurlar, yanlışıma çıkarıp mahcup ederler.” kaygısını taşımamış. Çok doğru bir tutum. Hiç yanlısız, eksiksiz kitap olur mu? En aza indirmek amaç olmalı. Albayrak, kitabını hazırlarken Prof. Dr. Orhan Okay, M. Sabri Koz ve Salih Turhan’la istişare de bulunmuş, hatta yazdıklarını okutmuş; olumlu sonuçlarını da almıştır. Yazar, bizim gibi Eğitim Enstitüsü kökenli, sonradan üniversiteyi bitirmiş, kendisini çok iyi yetiştirmiş bir edebiyat öğretmenidir. Bu yönü dolayısıyla, üniversitede ders verebilmektedir. Akademik kariyer endişesi olmadan halk edebiyatımızın ya hiç çalışılmamış ya da az çalışılmış konularına yönelip büyük emek mahsulü eserler ortaya koymaktadır. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü, Türkiye Türkçesinde Atasözleri, Halk Edebiyatı Kapsamı Biçimi ve Tür Özellikleri ile Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü*’nden sonra bu eseriyle de adını sonsuza kadar ünlü Türk halk edebiyatçıları arasına yazdırmayı başarmıştır...

Kaynaklar

- Abacı, Tahir (2000), *Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar’da Müzik*, İstanbul, s. 80.
- Albayrak, Nurettin (2016), *Tanpınar’ın Türküsü/Tanpınar’dan Anadolu’nun Yazılmamış Romanlarına*, İstanbul, 285 s., Kapı Yayınları.
- Bayramoğlu, Zeynep (2007), *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler/Tanpınar Üzerine Tezler*, İstanbul, 280 s.
- Erbay, Erdoğan (2001), *Doğumunun Yüzüncü Yılında Tanpınar’ın Huzur’unda Musiki-nin Büyülü Dünyası*, Erzurum, s. 8, 13, 88 ve 99.
- Karaca, Nesrin Tağızade (2005), *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Musiki*, Ankara, 160 s.
- Kerman, Zeynep (2010), “Ahmet Hamdi Tanpınar’da Resim ve Musiki”, *Ahmet Hamdi Tanpınar*, (haz.: A. Uçman, H. İnci), Ankara, s. 141-150.
- Kurnaz, Cemal (2008), “Tanpınar ve Türküler”, *Bir Gül Bu Karanlıklarda/Tanpınar Üzerine Yazılar*, (haz.: A. Uçman, H. İnci), İstanbul, s. 374-380.
- Okay, Orhan (2010), *Bir Hülya Adamının Romanı/Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul, s. 12-13.
- Tan, Nail (2013), “Doğumunun 100. Yıl Dönümünde Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun Şiirlerinde Halk Kültürünün İzleri”, *Türk Edebiyatı*, S. 479, 9/2013, s. 66.70.
- Tanpınar, Ahmet (1969), *Beş Şehir*, İstanbul, 260 s., MEB Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi: 5.
- _____(1972), *Huzur*, İstanbul, 356 s., Tercüman 1001 Temel Eser: 2.
- Yakıcı, Ali (2013), *Halk Şiirinde Türkü*, Ankara, 2. bsl., 544 s., Akçağ Yayınları: 859.